

BİR KATILIMCI ÖĞRENİM VE EYLEM ARAŞTIRMASI: BADEMLİ FİDANCILIK PROJESİ¹

Prof. Dr. Tayfun Özkaya²

Özet

Bu makalede tanıtılan projede “katılımcı öğrenim ve eylem” yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmada araştırma ve uygulama iç içedir. Eylem araştırması olarak da adlandırılan bu çalışma Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi “fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi'nin (FİTEKNO) bir alt projesi olarak uzun vadeli amaçları ile uyumludur. Makro Projenin hedefi meyve üreticilerinin en çok sorun yaşadıkları kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanmasında yüzde yüz güvenilir kurumlaşmayı gerçekleştirmektir. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi bu kurumlaşmada önder olacaktır.

Bu uygulamalı araştırmanın materyali FİTEKNO Projesi araştırmacıları, kooperatif yöneticileri ve fidan üreticilerinden 15 kişiden oluşturulan ve Mayıs 1998'de yürütülen odak grubundan elde edilen verilerle, kooperatif yöneticileri ve fidan üreticilerinden kişisel görüşmelerle elde edilen verilerdir.

Bademli'de üretilen fidanın %14'ü yetersiz talep nedeniyle satılamamaktadır. Grup çalışmalarında birçok eylem kararları alınmış ve uygulanmıştır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir. Köyde toprak örnekleri alınmış ve Ziraat Fakültesine analize gönderilmiştir. Fakülte ve Kooperatif arasında bir işbirliği protokolu imzalanmıştır. En önemli eylem ise Kooperatifin anaç ve kalem üretimi için 40 dekarlık bir araziyi satın alması olmuştur. Ortak çalışmalar devam etmektedir.

Abstract

A Participatory Learning and Action Research: Bademli Nursling Project

This project as using a “Participatory Learning and Action” (PLA) approach is either a research or an application. This action research is in harmony with the long periodical aims of the “Macro Project of Nursling Technologies Research and Application” (FİTEKNO) of Aegean University Agricultural Faculty, to provide qualified, clean and through to name nursling for fruit producers and to realise a sound and confident institutionalisation. Bademli Agricultural Development and Nursling Cooperative will be the leader for this institutionalisation.

The material of this applied research are the data collected in PLA focus groups, consisted by “FİTEKNO Macro Project” researchers, cooperative managers and nursling producers, totally 15 persons, during May 1998 in Bademli; and the data collected by personnel communications with cooperative managers and nursling producers.

The 14% of the nursling production are not sold due to the lack of demand. After the group works several actions had been performed.

Soil samples had been sent to Aegean University Faculty of Agriculture to analyse. A cooperation protocol had been signed between Faculty and Cooperative. The most important action of Cooperative had been to buy an area of 40 decars to produce base nursling material.

¹ Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt:5, Sayı:1 ve 2, S.32-47. 2000.

² Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, ozkaya@ziraat.ege.edu.tr

1.Giriş

1.1. Araştırma-Uygulamanın Amacı

Bu çalışma; uygulanan “Katılımcı Öğrenim ve Eylem” yaklaşımı gereği hem bir araştırma, hem de eşzamanlı olarak bir uygulamadır. Bir Makro proje olan “Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi”nin alt projesi olarak makro projenin uzun vadeli amaçları ile uyumlu olarak çalışmaktadır. Makro proje Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Bitki Koruma Bölümü, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tarım Makinaları Bölümü, Toprak Bölümü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümünden araştırmacılarca oluşturulmuştur. Uygulama alanı Bademli Beldesi’dir (İzmir ili Ödemiş İlçesi). Çalışmada S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği yapılmıştır. Makro Projenin hedefi meyve üreticilerinin en çok sorun yaşadıkları kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanmasında yüzde yüz güvenilir kurumlaşmayı gerçekleştirmektir. Kooperatif bu kurumlaşmada öncülük edecektir.

1.2. Araştırma-Uygulamanın Önemi

Bu araştırma-uygulamada dünyada 1990’lardan bu yana uygulanmış olan Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) (Participatory Rural Appraisal) (PRA) veya son zamanlarda daha geniş etkinlikleri ve uygulama çevrelerini kapsayabilmek için kullanılan terim olan “Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action” yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşımlar araştırma alanında kullanıldığında “Katılımcı Araştırma” (Participatory Research), teknoloji geliştirme alanında “Katılımcı Teknoloji Geliştirme” (Participatory Technology Development) gibi adlar da alabilmektedir. Ülkemizde “Katılımcı Kırsal Değerlendirme 1998 yılında İzmir ili Kemalpaşa İlçesi Halilibeyli Köyünde uygulanmıştır.³

Bu çalışmada ise yaklaşım, bütün ülke fidancılığına yön verebilecek bir köy olan Bademli’de, Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği halinde kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanması amacıyla üretim tesisleri kurulmasında gereken kararı alabilmek, bunu en iyi bir şekilde planlayabilmek, E.Ü. Ziraat Fakültesi araştırmacıları ile işbirliği halinde en önemli araştırma konularını saptayabilmek; araştırmacı, kooperatifçi ve üretici arasında en üst düzeyde işbirliğini sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Bademli’de Türkiye üretiminin %50’si dolaylarında fidan üretildiği halde henüz sertifikalı fidan üretimine geçebilecekleri anaçlık ve klon damızlıkları kurulamamıştır. Aşı gözlerini üreticiler ya geçen seneki fidanlardan veya tek tük bazı üreticilerin bulundurdukları ağaçlardan almaktadırlar. İsmine doğru fidan elde etmekte güçlüklerle karşılaşmaktadır. Hatalı verilen çeşitlerin meyva üreticisine vereceği zararlar köyün Türkiye üretimindeki büyük payı düşünülürse daha da büyük önem taşımaktadır.”⁴

1.3. Materyal ve Yöntem

Araştırma-uygulamanın materyali Mayıs 1998’de Bademli Köyünde; Fitekno Makro Projesi Araştırmacıları⁵, Koperatif Yöneticileri ve fidan

³T. Özkaya, B. Karaturhan, M. Boyacı (1998), Kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma Halilibeyli Köyü Örneği, Ege Üniversitesi Tarımsal Uygulanma ve Araştırma Merkezi, İzmir

⁴ Ali Tanrısever, 1988, Fidancılık Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Makro Projesi Önerisi.

⁵ Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinden Prof. Dr. Ali Tanrısever, Prof. Dr. Hüseyin Hakerler, Prof. Dr. Mehmet Yıldız, Prof. Dr. İlçin Aslanboğa, Doç. Dr. Bülent Okur, Doç. Dr. Eşref İrget, , Doç. Dr. Serdar Tezcan, Doç. Dr. Hakkı Tüzel, Doç. Dr. Erdem Aykas, Ar. Gör. Hüseyin Yürdem bu çalışmalara katıldılar.

üreticilerinden oluşan, 15 kişinin katılımıyla yapılan KKD oturumlarından elde edilen verilerle; köyde yapılan eğitim çalışmaları, kooperatif yöneticilerinden ve üreticilerden kişisel görüşmelerde sağlanan verilerdir. KKD oturumlarına davet edilen üretici temsilcilerinin seçiminde değişik ölçütler ele alınmıştır.

Bazı katılımcılar fidan üretimi ve pazarlanmasında önder nitelikleri olan danışılan üreticilerdir. Bunların dışında küçük, orta ve büyük üreticileri temsilen katılımcılar çağırılmışlardır. Bunların saptanmasında kooperatif yöneticileri ile işbirliği yapılmıştır. Genellikle katılımcılar toplantıların çoğunluğuna katılmışlardır. Toplantılar haftada bir yapılmıştır. Katılımcılar ve araştırmacılar birlikte verileri sağlamış, paylaşmış, tartışarak geliştirmiş ve bilgi haline dönüştürmüştür.⁶

2. Bademli ve S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile İlgili Genel Bilgiler

Bir orman köyü olan Bademli Aydın Dağlarının kuzey eteğinde Kırkım, Kozluk, Karlık, Sellı Derelerinin suladığı dört mahalle olarak kurulmuş bir beldedir.⁷ İzmir ili Ödemiş ilçesine bağlıdır. Köyün nüfusu 4200'dir.

Tarım alanının %59.7'si ise meyve ağaçları ile kaplıdır. Fakat bunun önemli bir kısmı meyve ürününe değil fidan üretimine (çoğunluğu meyve fidanı) ayrılmıştır. Tarım alanlarının %39.4'ünde fidan üretilmektedir. Tarla ürünleri ve sebze üretimi çok önemli değildir. Tarla alanlarının 850 dekarı hububat, 300 dekarı patetes, 47 dekarı yoncadır. Meyve üretimi yapılan alan 40 dekadır. Köyde zeytin ve kestane sayısının çokluğu dikkati çekmektedir. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi 5 Ocak 1969'da kurulmuştur.⁸

Meyve ve fidan üreticiliğinde büyük bir atılım yapmaya ihtiyaç vardır. Bunların başında bodur ağaçlar konusu gelmektedir. Geleneksel bahçeler sökülüp, bodur ağaç sistemine geçildiğinde Türkiye fidan ihtiyacı bugünkünün 8-10 katına çıkacaktır. Kooperatifin fidan üreten ortaklarının girdilerini sağlayıp, üretilen çeşitli meyve fidanlarının dikici çiftçilere ulaştırılması için Türkiye içinde tüm tarım kuruluşlarına broşür ve ilanlarla duyurulması, pazarlamadaki sıkıntıların çözümüne yardımcı olmuştur. Kooperatif yöneticilerinden alınan bilgilere göre, her yıl artan istek sonucu arazi sahibi olarak fidan üretimi yapan aile sayısı artarak 330'a ulaşmıştır. Bu 330 ailenin dışındaki aileler fidan üretimi yapacak araziye sahip değillerdir. Bunların %60'ı dolayında olan 210 aile ise toprak sahibi fidancılarla ortak üretim yapmaktadırlar. Bu üreticilerin bir kısmının tarla veya zeytin arazisi vardır. Bu üreticilerden 80 kadarının ise hiç toprağı yoktur. Ortak fidan üretiminde genellikle çelikler arazi sahibinden, gübre ve ilaç ortaktır. Gelir yarıyarıya bölüşülür.

Bademli'de üretilen fidan sayısı 10 milyona yaklaşmıştır. Bademli Türkiye fidan gereksiniminin %55'ini sağlamaktadır.

Kooperatifte resmen ortak kabul edilen 105 ortak vardır. Ancak 1989 öncesi bu sayı 285 idi. 1989'da yürürlüğe giren 3476 sayılı kanun ortaklık paylarını arttırmayı öngörmüş idi . Ancak birçok üye bu yükümlülüklerini yerine getirmeyince resmen ortaklıktan ayrılmış oldular. Bu üyeler kooperatifle ekonomik ilişkilerini sürdürmektedirler. Kooperatifle iş yapan 300 üretici

⁶ KKD Yaklaşımı ile ilgili daha geniş bilgi için: T. Özkaya, Karaturhan, B. ve Boyacı, M. a.g.e.

⁷ Bahiç Galip Yavuz, Bademli Rehberi, Bademli Belediyesi, 1998

⁸ Behiç Galip Yavuz, a.g.e S.18-23.

bulunmaktadır Buna göre tarımla uğraşan hane halkı reislerinin %44'ünün kooperatifle işbirliği içinde olduğu görülmektedir.

2. Yürütülen Katılımcı Kırsal Değerlendirme Çalışmaları ve Bulgular

2.1. Potansiyel ve Sorunların Saptanılması Oturumları

Mayıs 1998'de haftada bir gün öğleden önce ve öğleden sonra oturumlar halinde Bademli Köyü fidan üreticilerinden lider durumunda olanlar; küçük, orta ve büyük üretici temsilcileri, kooperatif yöneticileri ve fitekno projesi araştırmacılarından oluşan 15 kişilik bir grup birlikte çalışmıştır. Kooperatif merkezinde uzunca bir masanın etrafına katılımcılar oturmuşlar, masa üstüne matriks, harita vb. görsel dökümanın çizildiği büyük tabakalar halinde kâğıtlar konulmuş, önce kimi zaman kurşun kalemle sonra afiş kalemleriyle bilgiler herkesin göreceği şekilde kâğıtlara işlenmiştir. Katılımcı Öğrenim ve Eylem veya daha dar tanımıyla Katılımcı Kırsal Değerlendirme yaklaşımına uygun olarak bir kolaylaştırıcı, görüşmelerin düzen ve istenilen yönde gitmesi için görev yapmıştır. Kolaylaştırıcı çoğu zaman proje yürütücüsü olmuştur. Kimi zaman başka araştırmacılara bu görev devredilmiştir. Herkesin katılımıyla uzun konuşmalar, tartışmalar, bilgi alışverişleri yapılmış ve kararlar alınmıştır. Toplantılar çoğunlukla öğleden önce ve sonra iki oturum halinde toplam dört saat kadar sürmüştür. Toplantılardan sıkılan pek görülmemiştir. Aralarda çay, kahve, meyva ikramı gibi katılımcıları rahatlatan uygulamalar yapılmıştır.

İlk oturumda köydeki 1997'deki fidan üretimi ve bunların 1998'de satılan veya satılmayan adetleri kâğıt üzerine işlenmiş ve nedenleri tartışılmıştır. Bunun için kolaylaştırıcı masaya büyük bir kâğıt yayarak bu çizelgeyi herkesin katılımı ile doldurmaya başlamıştır.

İlk çizelge Bademli'de 1997'de üretilen ve 1998'de bunlardan satılmadan kalan meyve fidanı sayıları ile ilgilidir. Her bir veri üzerinde tartışmalar ile bu veriler oluşturulmuştur. Kooperatif yöneticileri bu verileri oluşturmada en önde gelmişlerdir. Yöneticiler yıl boyunca üreticilerle diyalog kurarak bu bilgileri edinmektedirler. En önde gelen meyve fidanı türlerinin elma ve kayısı olduğu (%27'lik paylarla) görülmüştür. Bunları %8'erlik paylarla kiraz ve erik, %6.7 payla vişne, %5.4 payla armut takip etmektedir.

Fidan talebi yetersizliği nedeniyle satılmayan fidanların üretime oranı 1998'de %14'tür. Bademli'de kooperatifin varlığı üretimin planlanması açısından bir avantajdır. Elma, kayısı, ayva gibi bazı türlerde meyve fiyatlarının düşmesi fidan talebini de kısmaktadır.

2.2. Fidan Üretim ve Pazarlaması Problemleri

Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımlarında problem saptama oldukça hızlı ve objektif olmaktadır. Bunun için grubun ortasındaki masaya büyükçe bir kâğıt yayılmış ve üreticilere problemleri saymaları istenilmiştir. Katılımcıların söylediği problemler tanımlanmak amacıyla kısaca tartışılmış, bazıları birleştirilmiş, herkesin göreceği şekilde kolaylaştırıcı tarafından alt alta yazılmıştır. Katılımcılar bütün problemleri yazdırdıktan sonra bu problemlerin beş yıl önce (1993) ve 1998'de hangi ağırlıkta oldukları saptanılmak istenmiştir. Burada yapılmak istenen problemleri önemlerine göre sıralamak artıp artmadığını saptamak ve sonra bunların en önemlilerinden başlayarak

çözümleri için uğraşmaktır. Temel yaklaşım bütün problemlerin derhal çözülemeyeceği, en önemli problemlerin çözülmesi halinde çoğunlukla diğer problemlerin de çözüm yoluna gideceği ve sorunların büyük ölçüde çözümünün bu en önemli problemlerin saptanmasına bağlı olduğudur. Grup çalışmamızda sorunların yazılmasından sonra bir üreticinin avucuna 100 adet önceden sayılmış fasulye tanesi verilerek, önce 1998 sütununun karşısına sorunun ağırlığıyla orantılı sayıda fasulye tanesini saymaya gerek duymaksızın koymasının istenilmiştir. Daha sonra diğer üreticilere bu ağırlıkları beğenip beğenmedikleri sorulmuştur. Bu sırada epeyce tartışma ve görüş alış veriş yapılmış, katılımcılar aralarında bir uzlaşmaya vararak bazı sorunların karşısından tane alarak diğerlerine koymuşlar ve bu ağırlıkları kısmen değiştirmişlerdir. Herkesin tam uzlaşması sağlandıktan sonra her sorunun karşısındaki fasulye taneleri sayılmış ve bulunduğu yere yazılmıştır. Bu defa aynı şeyler 1993 yılı için tekrarlanmıştır. Sonuçlar Çizelge 1'de görülmektedir. Çizelgede sorunlar 1998'deki ağırlıklarına göre sıralanmış olup orijinal şeklinde, grup çalışmasında bu sıra karışıktır.

Katılımcılar 20 sorun saymışlardır. En önemli sorun olarak pazarlama problemleri belirtilmiştir. Bu sorun ortaya esas olarak satış güçlükleri (hiç satamayıp atma veya gelecek yıl satabilme veya düşük fiyattan satma) şeklinde ortaya çıkmaktadır. 1993'de bu sorun daha küçük iken büyümüştür. Bu büyüme üreticileri korkutmaktadır. Ağırlıklar belirlenirken ve çizelge tamamlandıktan sonra bu konularda oldukça tartışma yapılmıştır. Katılımcı Kırsal Değerlendirme çalışmalarında esas olan bu çizelge veya matrislerin çıkarılması değil, tartışmalarla çeşitli hipotezlerin ortaya atılıp tartışılması ve buradan da uygun eylem kararları için fikir oluşturmaktır. Bu nedenle matris veya çizelgelerin çıkarılması herşey demek değildir.

Çizelge 1.Fidan Üretim ve Pazarlama Problemleri

Sorunlar		Önem Düzeyi	
		1993'de	1998'de
1	Pazarlama Problemleri	8	19
2	Yetersiz Kalem	8	9
3	Yetersiz Anaç	9	8
4	Bitki Korumada Yetersiz Bilgi	8	6
5	Bilgisiz Gübre Kullanımı	7	6
6	Kredi Problemleri	5	6
7	Fazla Üretim	4	5
8	Ot Sorunu	3	5
9	Elverişsiz Ekipman	6	5
10	Üretim Planlaması Sorunu	3	5
11	Çapalama Zorlukları	6	4
12	Teknik Eleman Yetersizliği	4	4
13	Maliyet Yüksekliği	3	4
14	Anaç-Kalem Uyuşmazlığı	9	3
15	Denetimsiz Üretim	2	2
16	Sulama İle İlgili Problemler	3	2
17	Depolama, Ambalaj Sorunları	2	2
18	Fidan Terbiye Sorunları	4	2
19	Topraklı Fidan Sorunu (Toprak Kaybı)	2	2
20	Taşıma Problemleri	4	1
Toplam		100	100

Pazarlama problemlerinin büyüme nedenleri olarak ise fidan üretiminin denetimsiz olduğu ileri sürülmektedir. Ülkemizde adına doğru çeşit bulmak her zaman mümkün olmamaktadır. Nematod, virüs bulaşık fidanlar görülebilmektedir. Üreticiler uzun tartışmalardan sonra denetimli olarak kaliteli, adına doğru fidan ürettikleri takdirde pazarlama güçlüklerinin çok azalacağı kanaatine varmışlardır.

Adına doğru çeşit satın alamayan meyve üreticileri ile ilgili olaylar grupta konuşulmuştur. Uzak illerden gelen bazı üreticilerin ülkenin diğer yerlerindeki fidan üreticilerinden adına doğru çeşitte fidan alamadıkları, ancak bu durumu fidanlar 3-4 yaşında olduğunda anladıklarını, sonunda hepsini sökerek Bademli'ye geldikleri anlatılmıştır. Bu; üreticilerin kooperatifin pazarladığı fidanlara güvenerek, piyasa fiyatının çok üzerinde fiyatları ödemeye hazır olduklarını ortaya koymaktadır. Tartışmalar sonunda, pazarlama problemlerinin (satış hacmi veya fiyat anlamında); kaliteli, adına doğru, güvenilir fidan üreterek çözülebileceği herkesce anlaşılmıştır.

İkinci ve üçüncü düzeyde problemler olarak yetersiz anaç ve yetersiz kalem temini ortaya konmuştur. Bu konuda yapılan tartışmalar bu sorunun kooperatif ve Fiteko Projesi araştırmacılarının elele vererek çözebileceği konusunda görüş birliği ile sonuçlanmıştır. Nitekim 1999 Haziranında kooperatif bu yönde bir eylem kararı alarak 1998-1999 gelir-gider farkından yararlanarak köyde anaç ve kalem üretimi için arazi satın almıştır.

Köyde gerçekleşmiş olan bu katılımcı kırsal değerlendirme oturumu odak grup çalışması yöntemi ile sürdürülmüştür. Katılımcılar sıraladıkları ve ağırlıklandırdıkları problemler arasındaki ilişkileri tartışmış ve ilişkilerini ortaya koymuşlardır. "Fidan üretiminde yetersiz denetim" ve "bazı kamu kuruluşlarında rüşvetle fidan alımları" olduğu tüm katılımcılarca dile getirilmiştir. Bademli fidan üreticileri ve Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi tek başına Türkiye fidan üretiminin yarısını gerçekleştirmektedirler. Yöneticiler bu tür rüşvet ihlas ve önerileri ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Gene katılımcılar kamunun yeterli bir düzeyde ve bilinçli bir şekilde yapacağı denetlemenin kaliteli fidan üretimini arttıracığını düşünmektedirler. Bademli olarak bilimsel çalışmaların yoğunlaşması durumunda bu denetlemelerden de çok yarar sağlayacaklarını ve kalitesiz fidan üretenlerin haksız rekabetinden kurtulacaklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılar rüşvet mekanizmasının nasıl işlediğini açıklamışlardır. Türkiye'de Tarım İl Müdürlükleri, özellikle orman içi köylerde meyveciliği geliştirmek için proje yürütmektedirler. Bu amaçla üreticilere meyva fidanları bedelsiz dağıtılmaktadır. Bunun için Özel İdare, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kaynakları, Döner Sermaye kanalları ile fidan alımları yapılmaktadır. Bu projeyi Dünya Bankası da desteklemekte ve kredi vermektedir. Türkiye'de 13 il bu şekilde fidan alımında bulunmaktadır. Tarım Bakanlığının fidan üretimi yetersiz olduğu için her sene Bakanlığın üretimi dışında da fidan alımı söz konusu olmaktadır. Katılımcılarımızın başlarından geçen olaylara dayanarak anlattıklarına göre örneğin bir kamu kuruluşu üreticilere bedava dağıtmak üzere fidan almak istemektedir. Kurumun görevlendirdiği memur çoğu zaman fatura istememekte, bir satın alma fişi doldurmaktadır. Memur bazı karşılanamayan masrafları olduğunu gerekçe göstererek ödeyeceği fiyattan bir miktar daha fazla bir fiyattan satın alınmış gibi belgede gösterilmesini talep etmektedir. Bu fark memurun cebine

atabileceği rüşvet olmaktadır. Katılımcılarımız bu son fiyatın bile Tarım Bakanlığının fidan üretim kuruluşlarının fidan satış fiyatlarından düşük olduğu için yöneticilerin rüşvet olayını anlayamayabileceğini ve alım yapan memurlarının iyi bir fiyattan almış olduğu kanısına varabildiklerini ileri sürmektedirler. Kooperatifler fatura vermek istediklerinden, rüşveti muhasebeleştiremediklerinden ve bu tür yasa dışı işlere karşı olduklarından bu tür talepler karşısında satışı gerçekleştiremeyerek pazar kaybına uğradıklarını ileri sürmüşlerdir. Kalitesiz fidan üretimi bu nedenle de sürebilmektedir. Kooperatif yöneticileri rüşvet konusu ile mücadele etmek amacıyla Ziraat Fakültesi yönetimi ile de bir toplantı gerçekleştirmiştir.

Katılımcı çalışmaların bir üstünlüğü de zaman içinde üreticiler, yayımcılar ve araştırmacıların birbirlerini daha iyi anlamaları ve tanımlarıdır. Böylelikle üreticiler büyük bir riske girmeden ne yapabileceklerini, bu çalışmalar için kendilerine ne gibi yük düşeceğini anlamışlardır.

2.3. Hastalık ve Zararlılarla İlgili Oturum

Önceki oturumlarda olduğu gibi bir masa etrafında toplanan grup, konuyu yumuşak çekirdekli, taş çekirdekli, turunçgiller hastalık, yabancı ot ve zararlıları şeklinde sınıflandırmış ve her konuyu ayrıca görüşmüştür.

İlk olarak yumuşak çekirdekli meyve fidanlarının hastalık ve zararlıları ele alınmıştır. Büyükçe bir kâğıt üzerine satırlar olarak üreticilerin saydığı hastalık ve zararlılar yazılmıştır. Burada aynı etmen üzerinde konuşulduğunun açıklığa kavuşması amacıyla üreticiler ve araştırmacılar arasında kısa diyaloglar olmuştur. Katılımcıların hepsinin okuma yazması olması nedeniyle satırlara etmenlerin isimleri büyükçe, herkesin göreceği şekilde yazılmıştır. Okuma yazma bilmeyen katılımcıların olduğu çalışmalarda satırın kenarına böceğin resminin veya etmenin zarar şeklinin çizilmesi veya önceden çizilmiş bir küçük resmin yapıştırılması önerilebilir. Sütunlara ise en önemli fidanlar olan elma, armut, ayva yazılmıştır. Okuma-yazma bilmeyenlerin çok olduğu yörelerde meyve resimlerinin çizilmesi gerekirdi. Bütün etmenler sıralandıktan sonra daha önce sayılmış 100 adet fasulye bir üreticinin avucuna bırakılarak önce elma için, kendisinin en çok zarar verdiği inandığı etmene en çok ağırlık vermek üzere fasulyeleri dağıtması istenmiştir. Tamamlandığında konu tartışmaya açılmış, katılımcılar aralarında tartışarak bazı küçük düzeltmeler yapmışlardır. Daha sonra aynı işlemler armut ve ayva için tekrarlanmıştır. Öncelik sıralaması işlemi bitirildikten sonra da üreticiler ve uzmanlar kendi aralarında tartışmış, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Bu çalışmalar bütün meyva türleri ve hastalık etmenleri için yapılarak önemli etmenler ağırlıklandırılarak saptanmıştır. Araştırmacılar bulgulardan yararlanmış ve bazıları daha sonra araştırma projeleri ile ele alınmıştır.

2.4. Doğal Kaynaklar ve Tarım Haritası Oturumu

Bu oturum da masa etrafında gerçekleştirilmiştir. Ortaya büyük bir beyaz kâğıt yayılmış, kolaylaştırıcı tarafından katılımcılara “bir helikoptere bindiğimizi varsayarak köyün doğal kaynaklar ve tarım haritasını çizeceğimiz” söylenmiştir. Önce bir katılımcı köy yerini işaretlemiş ev simgeleri ile bu herkesin anlayacağı şekilde belirtilmiştir. Daha sonra kurşun kalemle akarsular, yollar, diğer köyler vb. nirengi oluşturacak kısımlar çizilmiştir. Bu çizimler herkes tarafından uygun bulundukça afiş kalemi ile sabitleştirilmiş ve herkesin göreceği hale getirilmiştir. Harita üzerinde toprak sınıfları üreticinin

kendi anlayışına göre (kırmızı topraklar, killi topraklar, milli topraklar) işaretlenmiştir. Bu esnada uzmanlar ile üreticiler ve üreticilerin kendi aralarında tartışma, bilgi verme gerçekleşmiştir. Hangi ürün veya fidanların nerelerde yetiştirildiği haritada işaretlenmiştir.

Haritanın çıkarılması ile araştırmacılar daha sonra nerelerden toprak örnekleri almaları gerektiği ve sonuçların nerelere genelleştirilebileceği konusunda daha açık bir fikir elde etmişlerdir. Bu yaklaşımın hızlı sonuç vermesi bu ortamda izlenmiştir. Katılımcı harita, üreticiler ile yayımcı ve araştırmacıların diyalogunu sağlayarak çalışmalara hız, etkililik ve hassasiyet kazandırmaktadır. Bazı çalışmalarda hava haritalarından yararlanarak bunların üzerinde katılımcı haritalama işlemleri yürütüldüğü görülmektedir.

2.5. Toprak ve Bitki Besleme Sorunları Oturumu

Bu oturumda daha önce çizilmiş bulunan haritadan yararlanılarak toprak ve bitki besleme sorunları ele alınmıştır. Katılımcıların açıklamaları ve yapılan tartışmalardan konuyla ilgili epeyce bilgi üretilmiştir. Toprakların kireç içeriği bakımından fakir olduğu belirtilmiştir. Arazilerin %80'i fidan yetiştirmeye uygundur. Geçirgen topraklı yerlerdeki fidanlar iyi, albenili olmakta, ağır topraklarda ise solmaktadır. Pirinçi Çayı ile Posacı Çayı arası fidan üretim alanıdır. Üreticiler yaprak gübresi olarak multimikro gübre kullanmaktadırlar. Damlama sulama uygulaması yoktur.

Yapılan tartışmalarda uzun yıllardır toprak analizi yapılmadığı, bu nedenle bilinçsiz bir gübre kullanımı olduğu üzerinde anlaşılmıştır. Toprak analizinde her çiftçinin tek tek ilgilenmesinin zorlukları konuşulmuş ve toprak tahlili için örneklerin kooperatifçe toplanıp, Ziraat Fakültesine iletilmesi, sonuçların da tek elden alınarak dağıtılması konusunda eylem kararı alınmıştır.

2.6. Su, Mekanizasyon, Bitki Besleme ile ilgili Oturum ve Eylemler

Suyun yetersiz olduğu, 10-100 m. arası derin su kuyularından yararlanıldığı belirtilmiştir. Yüzey suyu (Pirinçi Çayından) kullananların oranı %10'dur. Çayın su kalitesi düşüktür. Çünkü Bıçakçı ve Pirinçi köylerinin atıklarının buraya atıldığı belirtilmiştir. Haziran sonunda bu çay kurumaktadır.

Köyde 12 ay toprak işleme vardır. Genellikle Ekim-Kasım'da makine ile toprak işleme yapılır. Fidan sökümü, tarlaya şaşırtma elle yapılır.

Grup çalışmalarında toprak örneklerinin kooperatif organizasyonunda E.Ü. Ziraat Fakültesine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu örnekler bütün bitki desenini kapsayacak şekilde alınmıştır. Toprak analiz sonuçları ve gübreleme önerisi kooperatife verilmiş ve dağıtılmıştır.

Analiz sonuçlarının dağıtılmasından bir hafta sonra "gübrelemenin esasları ve gübreleme" konulu diyalı bir konferans Toprak Bölümü'nce organize edilmiş, 40-50 çiftçi katılmıştır. Köyde toprak tahlili için istek artmıştır.

2.7. Kooperatif Tarafından Gerçekleştirilen Eylemler

Katılımcı Kırsal Değerlendirme oturumlarını Makro Proje lideri ve diğer araştırmacıların köye ziyaretleri izlemiştir. Zaman zaman da kooperatif yöneticileri Fakülteyi ziyaret etmişlerdir. Bütün bu görüşmelerle yapılabilecek eylemler planlanmıştır. İlk eylem E.Ü. Ziraat Fakültesi ile Kooperatif arasında 6.1.1999 tarihinde imzalanan işbirliği protokolu olmuştur. Bu protokol 7.6.1999 tarihinde çok büyük bir katılımı ile gerçekleştirilen Kooperatif Genel Kurulunda

görüşülmüş ve ortaklar tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir. Kooperatif ve araştırmacılar arasında bir güven ortamı yaratılmıştır. Kooperatife ortakların bağlılığı da aynı şekilde artmıştır. Kooperatif yöneticilerinin kendilerine ve geleceğe olan inançları daha da çoğalmıştır. Kooperatif tanıtım amacıyla renkli bir broşür bastırmıştır. Broşürde Fakülte ile işbirliğinden de söz edilmiştir. Broşür Türkiye çapında dağıtılmıştır. Kooperatif yöneticileri GAP Tarım Fuarına Makro Proje yöneticisi ile katılmış ve tanıtım yapmıştır. Basın bülteni ve gazete röportajları ile de kooperatif kendini tanıtmaya çalışmalarına devam etmiştir. En önemli kooperatif eylemi fidan anaç ve kalem üretimi için 30-40 dekarlık bir arazi satın alınması olmuştur. Kooperatif gelir gider farkının önemli bir kısmı ile buraya yatırım yapmıştır. Gelecek bahara buraya fidanlar dikilecektir.

Kooperatifteki bu gelişmeler, ortak olmayan üreticilerin ortak olma arzularını arttırmıştır. Yeni gelenlerden oldukça yüksek bir katılım payı alınacaktır.

Türkiye fidan üretiminde önemli bir payı olan böyle bir kooperatifin projeleri için kamu desteklerinden yararlanması çok doğaldır. Bademli'de kaliteli fidan üretiminin gerçekleşmesi Türkiye meyve üreticiliğine olumlu katkılar yapacaktır. Bu yaklaşımla Fitekno Makro Projesi yürütücüsü ve kooperatif yöneticileri İzmir il yönetimi kaynaklarından yararlanmak için Valiliğe başvurmuşlardır. Daha iddialı projeler için destek verilmiştir. Bu bağlamda E.Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Bölümü de virüs, nematod ve bakteriden arı fidan yetiştirme için alt proje hazırlamıştır.

Diğer bir eylem de kooperatifin E.Ü. Ziraat Fakültesine satılmak üzere 5000 dolayında fidan göndermesidir.

Kooperatif ile makro proje yönetimi arasında işbirliği ve dayanışma giderek yoğunlaşmıştır. Kooperatif çalışma ve araştırmalarda kullanılmak üzere iki bilgisayar almış birini kendi kullanıma, diğerini proje yönetimi kullanımına tahsis etmiştir. Kooperatif ve proje için web sayfası hazırlanmıştır.

Kooperatifin fidancılıkta sertifika almak için yaptığı çalışmalara makro proje yönetimi destek olmakta, aşığı gözü temini için başvuruda bulunmaktadır.

3. Sonuç

Bu çalışma; uygulanan "Katılımcı Öğrenim ve Eylem" yaklaşımı gereği hem bir araştırma, hem de eşzamanlı olarak bir uygulamadır. Bir makro proje olan "Fidancılık Teknolojileri Araştırma ve Uygulama Makro Projesi" nin bir alt projesi olarak makro projenin uzun vadeli amaçları ile uyumlu olarak çalışmaktadır. Uygulama alanı Bademli Beldesi'dir (İzmir ili Ödemiş İlçesi). Çalışmada S.S. Bademli Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği yapılmıştır. Makro projenin hedefi meyve üreticilerinin en çok sorun yaşadıkları kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanmasında yüzde yüz güvenilir kurumlaşmayı gerçekleştirmektir. Kooperatif bu kurumlaşmada öncülük etmiştir.

"Katılımcı öğrenim ve eylem" yaklaşımının ilk uygulaması olan bu proje ile bu yaklaşımın başarı şansı, uygulamasındaki sorunlar ve üstesinden nasıl gelinebileceğine dair üretilebilecek çözümler konusundaki bilgi birikimi projenin diğer amaçları arasındadır.

Bu araştırma-uygulamada, dünyada 1990'lardan bu yana uygulanmış olan Katılımcı Kırsal Değerlendirme (KKD) (Participatory Rural Appraisal) (PRA) veya son zamanlarda daha geniş alanlara yayılan etkinlikleri ve

uygulama çevrelerini kapsayabilmek için kullanılan terim olan “Katılımcı Öğrenim ve Eylem (Participatory Learning and Action)” yaklaşımı kullanılmıştır.

Bu araştırmada bütün ülke fidancılığına yön verebilecek bir köy olan Bademli’de, Tarımsal Kalkınma ve Fidancılık Kooperatifi ile işbirliği halinde kaliteli, sağlıklı ve ismine doğru fidan sağlanması amacıyla üretim tesisleri kurulmasında gereken kararı alabilmek, bunu en iyi bir şekilde planlayabilmek, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi araştırmacıları ile işbirliği halinde en önemli araştırma konularını saptayabilmek; araştırmacı, kooperatifçi ve üretici arasında en üst düzeyde işbirliğini sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Araştırma-uygulamanın materyali Mayıs 1998’de Bademli Köyünde; Fitekno Makro Projesi araştırmacıları, Kooperatif yöneticileri ve fidan üreticilerinden oluşan 15 kişinin katılımıyla yapılan KKD oturumlarından elde edilen verilerle; kooperatif yöneticilerinden ve üreticilerden kişisel görüşmelerle sağlanan verilerdir. KKD oturumlarına davet edilen üretici temsilcilerinin seçiminde değişik ölçütler ele alınmıştır.

Projenin sonuçları hayli olumlu olmuştur. Kooperatif bir arazi satın almış, burada anaç ve kalem üretimi için eyleme geçmiştir. Kooperatife katılımlar artmıştır. Köyde toprak tahlili hızla artmıştır. Kooperatif ve Ziraat Fakültesi gerek pazarlama gerekse araştırmalarda işbirliği yapmış yeni projeler hazırlanmıştır.

Bu projenin belki de en önemli yönü tarımın teknik dallarındaki araştırmacılar ile tarım ekonomistleri ve yayımcıların, üreticilerle birlikte her aşamada işbirliği yapmaları, bilgiyi birlikte üreterek sorunları birlikte teşhis etmeleridir. Bunun sonucunda gecikmeksizin eylem kararları alınmış ve bizzat kooperatif yönetimi ve üreticiler tarafından uygulamaya konulmuştur. Klasik araştırmalarda görülen, bilimsel dalların birbirinden ve üreticiden kopuk çalışmaları bu çalışmada görülmemiş, eş zamanlı olarak, paralel çalışmalar yapılmıştır. Çalışmaların devamlılığı sağlanmıştır. Kooperatif yönetimi olayı sahiplenmiştir ve sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Attwoods, H.**, 1997, Participatory Research, PRA Topic Pack, Institute of Development Studies, Sussex.
- Bahiç Galip Yavuz**, 1998, Bademli Rehberi, Bademli Belediyesi,
- Chambers, R.**, 1992, Rural Appraisal: Rapid, Relaxed and Participatory, IDS, Discussion Papers: 311, University of Sussex: IDS.
- Collinson, M.**, 1981, "A Low Cost Approach to Understanding Small Farmers" Agricultural Administration, Vol 8, No:6, 433-450 pp.
- Convergence**, 1975, Vol. 7 No.2, Vol.14 No:2 and 1988, Vol.21 No 2-3.
- Gaventa, J. and Lewis, H.**, 1991, "Participatory Education and Grassroots Development: the Case of Rural Appalachia", Gatekeeper Series 25, IIED, London.
- Holland, J. and Blackburn, J. (ed)**, 1998, Whose Voice? Participatory Research and Policy Change, Intermediate Technology Publications, London.
- IIED**, 1998, Participatory Learning and Action, Information Pack, PLA Notes, London, p.1,
- Kabutha, C. and Ford, R.**, 1988, "Using RRA to Formulate a Village Resources Management Plan", Mbusanyi, Kenya, RRA Notes 2, October, 4-11 pp.
- Mc Cracken, J.A., Pretty, A., Jules N., Conway, G.R.**, 1988, An Introduction to Rapid Rural Appraisal For Agricultural Development, IIED, London.
- Özkaya, T., Karaturhan, B. ve Boyacı, M.** 1998, kırsal Kalkınmada Çiftçi Katılımının Önemi Üzerine Bir Araştırma: Halilbeyli Köyü Örneği, Ege Üni. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, Türkiye Ziraat Odaları Birliği yayını, İzmir.
- Özkaya, T., Karaturhan, B. ve Boyacı, M.** 1998, Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımının Uygulanmasında Dikkate Alınabilecek Bazı konular, İzmir.
- Shaner, W.W., Philipp, P.F., Schmehl, W.R.**, 1982, Farming Systems Research and Development: Guidelines For Developing Countries, Westview Press Boulder, Colorado, USA.
- Tanrısever, A.** 1988, Fidancılık Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Makro Projesi Önerisi.